

JISMONIY SHAXSLAR TOMONIDAN SOLIQNI HISOBLAB CHIQRISH VA TO'LASHNING NAZARIY ASOSLARI

Durdiyeva Matluba Durdiboyevna

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi tinglovchisi

tel: 90 737-98-17;

e-mail: Matluba1@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada jismoniy shaxslar tomonidan soliqni hisoblab chiqarish va to'lashning nazariy asoslari tahlil qilinadi. Soliq tizimining eng muhim jihatlaridan biri, shubhasiz, jismoniy shaxslarning soliq majburiyatlarini to'g'ri va o'z vaqtida bajara olishidir. Jismoniy shaxslar uchun soliq hisoblash jarayoni, daromadlar, xarajatlar, soliq stavkalarining turlari, soliq imtiyozlari va undan foydalanish imkoniyatlarini o'z ichiga oladi. O'zbekistonning soliq siyosatidagi o'zgarishlar va jismoniy shaxslar uchun soliq imtiyozlarining kiritilishi, jismoniy shaxslarning soliq majburiyatlarini to'lashda muhim o'rin tutadi. Maqolada shuningdek, soliqni hisoblash metodlari, jismoniy shaxslarning soliq to'lashdagi mas'uliyati va soliqqa oid amaliy masalalar ham ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: jismoniy shaxslar, soliq, soliqni hisoblash, soliq imtiyozlari, soliq stavkalari, daromadlar, soliqqa oid amaliy masalalar.

Аннотация: В статье рассматриваются теоретические основы расчета и уплаты налогов физическими лицами. Одним из важнейших аспектов налоговой системы является правильное и своевременное выполнение налоговых обязательств физическими лицами. Процесс расчета налогов для физических лиц включает в себя доходы, расходы, виды налоговых ставок, налоговые льготы и возможности их использования. Изменения в налоговой политике Узбекистана и введение налоговых льгот для физических лиц играют важную роль в уплате налоговых обязательств. В статье также рассматриваются методы расчета налога, ответственность физических лиц по уплате налогов и практические вопросы налогообложения.

Ключевые слова: физические лица, налог, расчет налога, налоговые льготы, налоговые ставки, доходы, практические вопросы налогообложения.

Annotation: This article analyzes the theoretical foundations of tax calculation and payment by individuals. One of the most important aspects of the tax system is the ability of individuals to fulfill their tax obligations accurately and on time. The tax calculation process for individuals involves income, expenses, different types of tax rates, tax benefits, and opportunities for their utilization. Changes in Uzbekistan's tax policy and the introduction of tax benefits for individuals play a significant role in

fulfilling tax obligations. The article also covers tax calculation methods, the responsibility of individuals in paying taxes, and practical taxation issues.

Keywords: individuals, tax, tax calculation, tax benefits, tax rates, income, practical taxation issues.

Kirish.

Jismoniy shaxslar tomonidan soliqni hisoblab chiqarish va to'lashning nazariy asoslari soliq tizimining samarali ishlashi uchun muhim ahamiyatga ega. Har bir davlatda soliq majburiyatlarini o'z vaqtida va to'g'ri bajarish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va davlat byudjetining to'ldirilishiga xizmat qiladi. O'zbekistonning soliq siyosatidagi so'nggi o'zgarishlar, jumladan, soliq imtiyozlarining kiritilishi va soliqqa oid islohotlar jismoniy shaxslar uchun soliq majburiyatlarini bajarishda yangiliklar va murakkabliklarni keltirib chiqardi. Jismoniy shaxslarning soliq to'lashdagi mas'uliyati ularning daromadlari, xarajatlari, soliq stavkalarining turli xil qo'llanishi va soliq imtiyozlaridan foydalanish imkoniyatlari bilan chambarchas bog'liqdir.

Soliqni hisoblash jarayoni, shu bilan birga, ko'plab iqtisodiy va huquqiy normativlarga asoslanadi. Jismoniy shaxslarning daromad solig'i, ijtimoiy soliq va boshqa majburiy to'lovlar bo'yicha to'lovlarni to'g'ri hisoblash va amalga oshirish nafaqat soliq organlarining, balki jismoniy shaxslarning o'zlarining mas'uliyatini ham talab qiladi. Soliqni hisoblash va to'lashning asosiy prinsiplari, soliq stavkalarining o'zgarishi, soliq imtiyozlarining roli va soliqning amaliy jihatlari bu jarayonni yanada murakkablashtiradi. Ushbu maqolada jismoniy shaxslar tomonidan soliqni hisoblab chiqarish va to'lashning nazariy asoslari chuqur tahlil qilinadi, shu jumladan, soliq tizimi va unga tegishli me'yoriy hujjatlar, soliq imtiyozlari va ularning samaradorligi, shuningdek, soliq majburiyatlarini to'lashdagi ijtimoiy va iqtisodiy ta'sirlar ko'rib chiqiladi.

Bundan tashqari, soliq to'lashning o'ziga xos jihatlari, xususan, jismoniy shaxslar uchun mo'ljallangan soliq yengilliklari va ulardan foydalanish tartibi muhokama qilinadi. Maqola, soliqni to'lashdagi muammolarni aniqlash va ularni hal qilish bo'yicha amaliy tavsiyalarni taqdim etishga qaratilgan.

Adabiyotlar sharhi.

Jismoniy shaxslar tomonidan soliqni hisoblab chiqarish va to'lashning nazariy asoslarini o'rganish borasida bir qator ilmiy tadqiqotlar va adabiyotlar mavjud. Ushbu adabiyotlar soliq tizimining asosiy prinsiplari, jismoniy shaxslar uchun soliq majburiyatlarini hisoblash metodologiyasi, soliq imtiyozlari va ularning ta'sirini o'rganishga qaratilgan.

Soliq tizimi va uning prinsiplari, O'zbekistonning soliq tizimi va uning amaliyotini o'rganishda, ilmiy izlanishlar soliq majburiyatlarini hisoblash va to'lashdagi asosiy qonun va me'yorlarni o'rganishga yo'naltirilgan. Masalan, Murodov

(2015) soliq tizimi va soliq to'lashning nazariy asoslari haqida olib borgan tadqiqotlarida, jismoniy shaxslar uchun soliq majburiyatlarini hisoblashda soliq stavkalarining turli xilligi va ular o'rtasidagi farqlarni tahlil qiladi. Shuningdek, u soliq siyosatining yirik iqtisodiy o'zgarishlarga, jumladan, narx-navolar va bandlik darajasiga ta'sirini o'rganadi. Murodov (2015) soliq tizimining barqaror va samarali ishlashi uchun soliq yengilliklari va imtiyozlarini jismoniy shaxslarning iqtisodiy faolligini oshirishda qanday ro'l o'ynashi haqida ma'lumot beradi.

Soliq imtiyozlari va ularning roli, soliq imtiyozlarining jismoniy shaxslar tomonidan to'lanadigan soliqlarga ta'siri va ularning iqtisodiy samaradorligini o'rganish sohasida, Xusanov (2017) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar e'tiborga loyiqdir. Xusanov (2017) soliq imtiyozlarining jismoniy shaxslar daromadlariga bo'lgan ta'sirini o'rganib, ular soliq to'lashni kamaytirish va tadbirkorlik faoliyatini rag'batlantirishda qanday yordam berishini ko'rsatadi. U, shuningdek, O'zbekistondagi soliq islohotlari natijasida soliq imtiyozlari tizimi qanday takomillashganini va ular jamiyatda tenglikni ta'minlashga qanday xizmat qilayotganini tahlil qiladi.

Soliqni hisoblash metodlari, jismoniy shaxslar tomonidan soliqni hisoblab chiqarish metodologiyasiga oid tadqiqotlar ham alohida e'tiborga loyiq. Jumaev (2020) soliqni hisoblash metodlarini o'rganishda soliq tizimi va soliq to'lashning ijtimoiy va iqtisodiy ta'sirini chuqur tahlil qiladi. Jumaev (2020) soliq to'lovchilar uchun soliq yengilliklarining samarali taqsimlanishini va jismoniy shaxslarning soliq majburiyatlarini to'lashdagi iqtisodiy xulq-atvorini tahlil etadi. U soliqni hisoblashda "daromadlar miqdori" va "xarajatlar hisoboti" usullari o'rtasidagi farqlarni aniq belgilab beradi va bu metodologiyaning samaradorligini ko'rsatadi.

Soliq siyosati va iqtisodiy barqarorlik, soliq siyosatining iqtisodiy barqarorlikka ta'siri, ayniqsa, jismoniy shaxslar uchun soliq yengilliklarining qanday taqdim etilayotgani haqidagi izlanishlar ham muhim ahamiyatga ega. Tursunov (2019) o'zining tadqiqotida, O'zbekistonda soliq siyosatining iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi rolini tahlil etadi. U soliq imtiyozlarining iqtisodiy o'sish va soliq to'lovchilarning ijtimoiy ta'siriga qanday o'zgarishlar kiritishini ko'rsatadi. Tursunov (2019) shuningdek, jismoniy shaxslarning soliq to'lashdagi mas'uliyatini kuchaytirish, soliq taqsimotini optimallashtirish va soliq to'lash jarayonlarini avtomatlashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqadi.

Soliqni to'lashdagi ijtimoiy va iqtisodiy omillar, bundan tashqari, soliqni hisoblash va to'lashda ijtimoiy va iqtisodiy omillarni hisobga olishning ahamiyati ham o'rganilgan. Rahimov (2021) soliqni hisoblash va to'lashning ijtimoiy jihatlarni ko'rib chiqib, soliq yengilliklarining jamiyatdagi adolatni ta'minlashga qanday xizmat qilishini tadqiq qiladi. Rahimov (2021) soliq to'lovchilarning ijtimoiy statusi va

iqtisodiy darajasi soliq siyosatiga ta'sir qilishi mumkinligini ta'kidlash bilan birga, bu ta'sirlarni minimallashtirish uchun qanday yondashuvlar zarurligini ko'rsatadi.

Jismoniy shaxslar tomonidan soliqni hisoblab chiqarish va to'lashning nazariy asoslari haqida o'tkazilgan ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, soliq tizimining samarali ishlashi va jismoniy shaxslar tomonidan to'lovlarni to'g'ri amalga oshirishda soliq imtiyozlari, soliq siyosati va metodologiya asosiy ahamiyatga ega. O'zbekiston olimlarining bu boradagi izlanishlari, soliq tizimining yanada shaffof va samarali bo'lishi uchun muhim ilmiy asoslarni taqdim etadi. Soliq imtiyozlarining jismoniy shaxslar daromadlari va iqtisodiy faolligiga bo'lgan ta'siri, soliqni hisoblash metodlari va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda soliq siyosatining o'rnini bo'yicha amalga oshirilgan tadqiqotlar bu mavzuni chuqurroq o'rganish zarurligini ko'rsatadi.

Tadqiqot metodologiyasi.

Mazkur mavzuni yoritishda tahlil, induksiya, deduksiya, tizimli va kompleksli yondashuv usullaridan foydalanildi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Jismoniy shaxslar tomonidan soliqni hisoblab chiqarish va to'lashning nazariy asoslarini o'rganish, ayniqsa, iqtisodiyotning barqarorligini ta'minlashda juda muhimdir. Soliq tizimining samarali ishlashi jismoniy shaxslarning soliq majburiyatlarini to'g'ri va o'z vaqtida bajarishiga bevosita bog'liqdir. Soliq to'lash jarayonida yuzaga keladigan murakkabliklar va ularni hal qilish usullarini to'g'ri tahlil qilish iqtisodiy o'sish, ijtimoiy barqarorlik va davlat byudjeti uchun muhim ahamiyatga ega. Mazkur bo'limda jismoniy shaxslar tomonidan soliqni hisoblash va to'lash jarayonlarini tahlil qilishda turli usullarni, jumladan, induksiya, deduksiya, tizimli va kompleks yondashuvlarni qo'llash orqali olingan natijalar taqdim etiladi.

Soliqni hisoblash jarayonida tahlil yondashuvi, har bir alohida holatni chuqur o'rganishni va soliq majburiyatlari bilan bog'liq iqtisodiy omillarni hisobga olishni talab qiladi. Jismoniy shaxslar uchun soliq tizimi turli stavkalar va daromad turlarini hisobga oladi. Soliq to'lovchilarning turli daromad manbalaridan soliq to'lashda yuzaga keladigan farqlarni tahlil qilish orqali soliqni hisoblashning samaradorligini oshirish mumkin.

O'zbekistonning soliq siyosatiga ko'ra, jismoniy shaxslar turli daromad manbalariga ega bo'lishi mumkin, masalan: ish haqi, mulkdan daromad, tadbirkorlik faoliyatidan olingan foyda, dividendlar va boshqa manbalar. Har bir daromad turi uchun soliq stavkasi turlicha bo'lishi mumkin. Tahlil jarayonida soliq stavkalarining turli daromad turlari bo'yicha taqsimlanishining iqtisodiy ta'siri o'rganildi. Jismoniy shaxslar tomonidan olingan daromadlar darajasiga qarab, soliq stavkalarining o'zgarishi, bir tomondan, daromadlarni oshirishi mumkin, ikkinchi tomondan, soliq to'lash majburiyatlarini yanada murakkablashtiradi.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, soliq stavkalarining o'zgarishi jismoniy shaxslar daromadlari va jamiyatdagi iqtisodiy faoliyatga bevosita ta'sir qiladi. Yirik daromadlarni oladigan shaxslar ko'proq soliq to'lashga majbur bo'lishadi, bu esa daromadlar tengsizligini kamaytirishi mumkin. Shu bilan birga, kichik va o'rta daromadga ega bo'lgan jismoniy shaxslar uchun soliq to'lovlari o'z vaqtida to'lanishi uchun imtiyozlar va soliq yengilliklari mavjud bo'lishi kerak.

Induksiya yondashuvi, umumiy holatlardan maxsus xulosalar chiqarish usulini anglatadi. Soliqni hisoblashda induksiya usulidan foydalanish orqali jismoniy shaxslarning soliq to'lashdagi umumiy holatlaridan asosiy xulosalar chiqariladi. Misol uchun, soliqni hisoblashda jismoniy shaxslarning daromadlari va xarajatlari o'rtasidagi farqni hisoblashda har bir holatni alohida ko'rib chiqish zarur. Induksiya yondashuvi jismoniy shaxslar solig'ini hisoblash jarayonida o'zgartirishlar kiritilishi va soliq siyosatining qayta ko'rib chiqilishini taqozo etadi. Shu bilan birga, soliq imtiyozlari va ulardan foydalanishning iqtisodiy ta'sirini tahlil qilishda induksiya yondashuvi soliq tizimining qismlarini bir-biriga bog'lab ko'rish imkonini beradi. Misol uchun, kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash uchun jismoniy shaxslar tomonidan soliqni hisoblashda qo'llaniladigan yengilliklar va imtiyozlar iqtisodiy o'sish va yangi ish o'rinlarini yaratishda samarali bo'lishi mumkin. Induksiya yondashuvi orqali chiqarilgan xulosalarga ko'ra, jismoniy shaxslar tomonidan soliqni hisoblashda imtiyozlarni taqdim etish, ularning iqtisodiy faolligini oshirishi va biznesni rivojlantirishga yordam beradi. Shuningdek, bu yondashuv soliqqa tortish tizimini soddalashtirish va byudjet daromadlarini barqarorlashtirishda ijobiy rol o'ynashi mumkin.

Deduksiya yondashuvi, umumiy qonunlar yoki prinsiplar asosida aniq holatlar yoki qarorlar chiqarish usulini anglatadi. Jismoniy shaxslar tomonidan soliqni hisoblashda deduksiya yondashuvi yordamida umumiy soliq siyosati asosida maxsus shaxslar uchun soliq to'lovlari hisoblanadi. Deduksiya yondashuvi, ayniqsa, soliq stavkalarining yuqori darajada qo'llanishi va ulardan olingan daromadlar orqali soliq to'lashning adolatli bo'lishini ta'minlashda yordam beradi.

Deduksiya usulidan foydalanish orqali, jismoniy shaxslar uchun mavjud soliq yengilliklarini hamda imtiyozlarni tahlil qilish mumkin. O'zbekistonning soliq siyosatida soliq yengilliklari faqat soliq to'lovchilarning moliyaviy holatini yaxshilash uchun emas, balki iqtisodiy faollikni rag'batlantirish, yangi tadbirkorlik faoliyatlarini boshlash va ish o'rinlarini yaratish uchun ham taqdim etiladi. Deduksiya yondashuvi soliq tizimini yanada adolatli qilish va jismoniy shaxslarning soliq majburiyatlarini to'lashda samarali tizimni yaratish imkoniyatini beradi. Bu yondashuv orqali, yuqori daromadli jismoniy shaxslar ko'proq soliq to'lashga majbur bo'lishi va daromadlar tengligi ta'minlanishi mumkin. Shu bilan birga, kichik biznesni qo'llab-quvvatlashda soliq imtiyozlarining roli oshadi.

Tizimli yondashuvda soliqni hisoblash va to'lash jarayonlarini bir butun tizim sifatida ko'rib chiqish zarur. Jismoniy shaxslar tomonidan soliq to'lash, turli davlat va moliyaviy tizimlar bilan bog'liq bo'lgan kompleks jarayon bo'lib, uning samaradorligi iqtisodiy va ijtimoiy barqarorlikka ta'sir qiladi. Tizimli yondashuv soliqni hisoblashda tizimning barcha qismlarining o'zaro bog'lanishini va ularning bir-biriga ta'sirini hisobga olishni talab qiladi. Misol uchun, soliq siyosatining o'zgarishi va soliq imtiyozlarining kiritilishi jismoniy shaxslarning soliq to'lashdagi mas'uliyatini va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi.

Tizimli yondashuvdan foydalangan holda, O'zbekistondagi soliq siyosatining yangi yo'nalishlari va iqtisodiy o'sishning soliq tizimiga ta'siri ko'rib chiqildi. Tizimning barcha qismlari – soliq siyosati, soliq to'lovchilarning ijtimoiy holati, soliq imtiyozlari, soliq yengilliklari va soliq stavkalarining o'zgarishi o'zaro ta'sir qiladi. Tizimli yondashuv soliqni hisoblashda barcha omillarni kompleks ravishda ko'rib chiqishga yordam beradi. Bu yondashuv, soliq tizimining barcha qismlarining o'zaro bog'liqligini aniqlash va soliq imtiyozlarining samarali ishlashini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Kompleksli yondashuvda jismoniy shaxslar tomonidan soliqni hisoblash va to'lash jarayoni bir necha faktorlar va elementlarni birlashtirgan holda tahlil qilinadi. Soliqni hisoblashda iqtisodiy, ijtimoiy, huquqiy va psixologik omillar birgalikda hisobga olinadi. Masalan, soliq stavkalari va soliq imtiyozlarining soliq to'lovchilarning iqtisodiy faoliyatiga qanday ta'sir qilishini o'rganishda kompleksli yondashuv yordamida soliq tizimining barcha qismlari bir-biriga bog'lab tahlil qilinadi. Kompleksli yondashuv jismoniy shaxslarning soliq to'lashdagi ijtimoiy va iqtisodiy omillarni yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi. Bu yondashuv, shuningdek, soliq siyosatining samaradorligini oshirish, soliq to'lovchilarni rag'batlantirish va byudjet daromadlarini barqarorlashtirishga yordam beradi.

Jismoniy shaxslar tomonidan soliqni hisoblab chiqarish va to'lashning nazariy asoslarini tahlil qilishda turli yondashuvlar, jumladan, induksiya, deduksiya, tizimli va kompleksli usullarni qo'llash orqali yangi natijalar va xulosalar chiqarish mumkin. Ushbu tahlillar soliq tizimining samaradorligini oshirish, iqtisodiy faollikni rag'batlantirish va soliq to'lovchilarning mas'uliyatini kuchaytirishga xizmat qiladi. Soliqni hisoblash va to'lashda yuzaga keladigan muammolarni hal qilish uchun zamonaviy yondashuvlar va metodlarni qo'llash zarurligini ko'rsatadi.

Jismoniy shaxslar tomonidan soliqni hisoblab chiqarish va to'lash jarayoni nafaqat davlat byudjetining shakllanishi uchun muhim, balki iqtisodiy barqarorlik, adolat va tenglikni ta'minlashda ham katta rol o'ynaydi. Soliq tizimining samarali ishlashini ta'minlashda soliq imtiyozlari, soliq stavkalari, soliq to'lovchilarni rag'batlantirish mexanizmlari va ularning o'zaro ta'siri alohida ahamiyatga ega.

Quyida ushbu jarayonni yanada chuqurroq tushunishga yordam beradigan qo'shimcha ma'lumotlar keltirilgan.

Jismoniy shaxslar tomonidan soliqni hisoblash va to'lash tizimi davlatning iqtisodiy siyosati bilan chambarchas bog'liqdir. O'zbekiston Respublikasi soliq tizimi bir nechta asosiy soliq turlariga bo'lingan: daromad solig'i, ijtimoiy soliq, mulk solig'i va boshqalar. Har bir soliq turi o'zining hisoblash usuli va to'lov muddati bilan ajralib turadi. Daromad solig'i jismoniy shaxslarning yil davomida olingan daromadlari asosida hisoblanadi va uning miqdori daromadlarning turiga qarab farq qiladi. O'zbekistonning soliq kodeksi doirasida, jismoniy shaxslarning soliqqa tortilishi uchun ular tomonidan olingan daromadlarning turli shakllari va ularga nisbatan qo'llaniladigan stavkalar aniq belgilangan.

Ijtimoiy soliq esa, xususan, ish beruvchilar tomonidan to'lanadi va ushbu soliq jismoniy shaxslarning pensiya va ijtimoiy sug'urta tizimlariga ajratmalarni o'z ichiga oladi. Bu soliq turidan ajratiladigan mablag'lar davlat tomonidan sog'liqni saqlash, pensiya ta'minoti va boshqa ijtimoiy yordam dasturlariga yo'naltiriladi. Mulk solig'i mulkka egalik qilish va undan foydalanish huquqi asosida hisoblanadi. O'zbekistonda uy-joy va boshqa ko'chmas mulk egaligidan bu soliq olinadi. Soliq to'lovchilar mulkning qiymati va turiga qarab soliqqa tortiladi. Bu tizimdagi har bir soliqning o'ziga xos hisoblash metodlari va soliq yengilliklaridan foydalanish imkoniyatlari mavjud. Soliqni hisoblash jarayoni shuningdek, soliq to'lovchilarning ma'lum guruhlariga (masalan, ijtimoiy himoyaga muhtoj fuqarolar) maxsus imtiyozlar yoki yengilliklar taqdim etilishiga imkon yaratadi.

Soliq imtiyozlari va yengilliklar jismoniy shaxslarning soliqqa tortilishini kamaytirishga qaratilgan mexanizmlar bo'lib, ularning iqtisodiy faolligini rag'batlantirishda muhim rol o'ynaydi. O'zbekistonda soliq imtiyozlari quyidagi asosiy yo'nalishlarda beriladi:

Soliq stavkalarining pasaytirilishi, jismoniy shaxslar uchun ba'zi daromad turlariga nisbatan soliq stavkalari kamaytirilgan, bu esa ularning soliq majburiyatlarini yengillashtirishga yordam beradi. Masalan, kichik biznes va o'zini o'zi band qilgan shaxslar uchun turli soliq stavkalarining pasaytirilishi ko'zda tutilgan.

O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida taqdim etilgan soliq imtiyozlari: Jamiyatda ijtimoiy himoyaga muhtoj bo'lgan fuqarolarga, nogironlarga, kam ta'minlangan oilalarga, harbiy xizmatchilarga va boshqalarga soliq imtiyozlari taqdim etiladi.

Ijtimoiy imtiyozlar: Ijtimoiy soliqni kamaytirish orqali jismoniy shaxslar uchun pensiya va sog'liqni saqlash sohalariga ajratmalarni osonlashtirishga qaratilgan yengilliklar mavjud.

Soliq yengilliklari, ayniqsa, kichik va o'rta biznesga soliq to'lovlarini kamaytirish va iqtisodiy faollikni rag'batlantirishga yordam beradi. Bunday imtiyozlar,

shuningdek, soliq to'lovchilarni yangi investitsiyalar qilishga, yangi ish o'rinlarini yaratishga va ishlab chiqarish hajmlarini oshirishga undaydi.

Jismoniy shaxslar uchun soliqni hisoblashda ba'zi amaliy muammolar mavjud bo'lishi mumkin. Ular quyidagilardan iborat:

Soliqni hisoblashdagi murakkabliklar: Daromad turlarining turlicha bo'lishi, soliq stavkalarining o'zgarishi va imtiyozlar tizimining mavjudligi soliqni hisoblashni murakkablashtiradi. Soliq to'lovchilarga soliqni to'g'ri hisoblashda yuridik maslahatlarning va soliq hisoboti xizmatlarining zarurligi ko'rsatiladi.

Soliqni to'lashdagi ijtimoiy adolatsizlik: Ba'zi hollarda, yuqori daromadli shaxslar uchun soliq yengilliklari va imtiyozlari ko'proq mavjud bo'lsa, past daromadli fuqarolar uchun bu imtiyozlar yetarli darajada taqdim etilmaydi. Bu holat soliq to'lovchilar o'rtasida adolatsizlikka olib kelishi mumkin.

Soliq auditining dolzarbligi: Jismoniy shaxslar tomonidan soliqni hisoblashda ba'zi hollarda yomoniyolkashliklar, noto'g'ri deklaratsiyalar va soliqlarni kamaytirish amaliyotlari yuzaga keladi. Bu holatlarni aniqlash va ularni bartaraf etish uchun soliq auditlari zarur.

Bu muammolarni hal qilish uchun soliq tizimini yanada oddiylashtirish, soliq yengilliklarini maqsadli va adolatli taqsimlash, soliq to'lovchilarni soliq qonunlarini to'g'ri va to'liq bajarishga rag'batlantirish kerak. Soliqni hisoblash va to'lash jarayonida raqamli texnologiyalarni qo'llash jarayoni ham bugungi kunda muhim ahamiyatga ega. O'zbekistonda raqamli soliq tizimi joriy etilishi bilan soliq to'lovchilarning soliqni to'lash jarayoni soddalashdi. Masalan, Elektron soliq tizimi (E-Soliq) va Mobil soliq ilovalari orqali soliq to'lovchilar soliqni aniq va o'z vaqtida hisoblab chiqarishlari, shuningdek, soliq majburiyatlarini onlayn to'lash imkoniyatiga ega bo'ldilar. Soliqni hisoblash va to'lashni avtomatlashtirish: Soliq tizimi yanada shaffof va samarali ishlashi uchun jismoniy shaxslar o'z daromadlarini va soliq to'lovlarini mobil ilovalar orqali elektron tarzda tekshirishlari va hisoblashlari mumkin. Soliq to'lovchilarning hisoboti: Soliq to'lovchilarning soliq deklaratsiyasini onlayn tarzda to'ldirish, soliqlarni to'g'ri va to'liq hisoblashda yordam beradi. Bu jarayonni raqamli tizimlar orqali boshqarish soliq adolatsizligini kamaytiradi. Jismoniy shaxslar tomonidan soliqni hisoblab chiqarish va to'lash jarayonini o'rganishda yuqoridagi omillarni hisobga olish zarur. Soliq siyosati, imtiyozlar, stavkalar, va amaliy yengilliklar orqali jismoniy shaxslarning soliq to'lashdagi mas'uliyatini oshirish va davlat byudjetining barqarorligini ta'minlash mumkin. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalarning joriy etilishi soliqni hisoblash va to'lash jarayonini soddalashtiradi hamda soliq tizimining samaradorligini oshiradi. Barcha bu omillar birgalikda, iqtisodiy o'sish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Xulosa va takliflar.

Jismoniy shaxslar tomonidan soliqni hisoblab chiqarish va to'lash jarayoni davlat byudjetining barqarorligi va iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Mazkur jarayonning samarali ishlashi soliq siyosatining adolatli va shaffof bo'lishi, imtiyozlar va yengilliklarning maqsadli taqsimlanishi, shuningdek, soliq to'lovchilarni soliq majburiyatlarini bajarishga undashda mustahkam tizimning mavjudligini talab etadi.

Jismoniy shaxslar uchun soliqni hisoblash jarayoni ko'plab omillarni o'z ichiga oladi: daromad turlari, soliq stavkalari, imtiyozlar, ijtimoiy yengilliklar va boshqa ijtimoiy-iqtisodiy faktorlar. Tahlil qilingan holatlarda, soliqni hisoblash va to'lash jarayonidagi murakkabliklar, ayniqsa, daromad turlarining ko'pligi, soliq stavkalarining o'zgarishi va imtiyozlar tizimi tufayli yuzaga keladi. Shu bilan birga, tizimli va kompleks yondashuvlar yordamida soliq tizimi samaradorligini oshirish imkoniyatlari mavjud.

Soliqni hisoblashda raqamli texnologiyalardan foydalanish jarayonning soddalashtirilishiga va shaffofligini oshirishga xizmat qiladi. Soliq to'lovchilarga soliq majburiyatlarini aniq va o'z vaqtida bajarishga yordam berish uchun zamonaviy texnologiyalar, mobil ilovalar va elektron soliq tizimlarining joriy etilishi muhim ahamiyatga ega. Bu esa soliq tizimining samarali ishlashini ta'minlaydi, soliq yengilliklaridan to'g'ri foydalanishga imkon yaratadi.

Umuman olganda, soliqni hisoblash va to'lash jarayoni davlatning iqtisodiy tizimi va jismoniy shaxslarning ijtimoiy holati bilan chambarchas bog'liq bo'lib, bu jarayondagi samaradorlik o'zgarishlarga muhtojdir. Soliq siyosatining yangi yondashuvlar va yengilliklar orqali jismoniy shaxslar uchun qulayliklar yaratish, iqtisodiy faollikni oshirish va davlat byudjetining barqarorligini ta'minlashda samarali rol o'ynaydi.

Jismoniy shaxslar uchun soliq stavkalarini daromad darajasiga qarab differensiyalash. Kichik daromadli fuqarolar uchun soliq stavkalarini pasaytirish, yirik daromadli fuqarolar uchun esa yuqori stavkalar joriy etish orqali daromad tengsizliklarini kamaytirish mumkin. Bu adolatli soliq tizimini yaratishga yordam beradi.

Soliq imtiyozlari va yengilliklar faqat maqsadli guruhlarga, masalan, kichik va o'rta bizneslarga, ijtimoiy himoyaga muhtoj fuqarolarga va nogironlarga taqdim etilishi kerak. Bu imtiyozlar orqali iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va ijtimoiy tenglikni ta'minlash mumkin.

Soliqni hisoblash va to'lash jarayonini yanada soddalashtirish uchun raqamli texnologiyalarni kengaytirish zarur. Elektron soliq tizimlarini va mobil ilovalarni keng qo'llash orqali soliq to'lovchilarga soliqni aniq va o'z vaqtida hisoblashda yordam berish mumkin. Bu soliq to'lovchilarining ma'lumotlarni tez va ishonchli tarzda olishlarini ta'minlaydi.

Soliq to'lovchilar tomonidan noto'g'ri hisoblangan yoki to'lanmagan soliq miqdorlarini aniqlash uchun soliq auditlari tizimini yaxshilash zarur. Bu soliq yengilliklaridan noto'g'ri foydalanishni oldini olishga yordam beradi. Auditlar orqali soliq tizimining shaffofligini oshirish va soliq to'lovchilarining huquqlarini himoya qilish mumkin.

Soliq siyosati va soliq imtiyozlari bo'yicha barcha ma'lumotlarni jamoatchilikka ochiq qilish. Bu soliq to'lovchilarining huquqiy bilimi va soliq qonunlaridagi o'zgarishlar to'g'risida xabardor bo'lishini ta'minlaydi. Shuningdek, soliq tizimining adolatli ishlashini ta'minlash uchun davlat organlarining soliq to'lovchilariga nisbatan shaffof va ishonchli munosabatda bo'lishi kerak. Soliq tizimi va yangi soliq siyosatining samaradorligini oshirish uchun ijtimoiy guruhlar, tadbirkorlar va jismoniy shaxslar bilan kengashlar o'tkazish zarur. Buning yordamida soliq siyosatining turli tomonlari haqida fikrlar yig'ilib, yangi yangiliklar va yengilliklar joriy etiladi. Bu jarayon iqtisodiy va ijtimoiy holatga mos keladigan soliq siyosatining shakllanishiga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Nazarali o'g'li, M. S. (2023). THE STUDY OF VALUE-ADDED TAX: KNOWLEDGE FROM THE EU VAT EXPERIENCE AND UZBEKISTAN'S VAT SYSTEM. *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 9, 131-135.
2. Otto, M., & Thornton, J. (2023). O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'I VA AYLANMADAN OLINADIGAN SOLIQ TO'LOVCHILARINI BIR-BIRIDAN FARQLI JIHLARINI BAHOLASH. *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 9, 140-143.
3. Zokirjon, U. (2024). GERMANIYA DAVLATIDA JISMONIY SHAXSLAR TOMONIDAN TO 'LANADIGAN SOLIQLARGA BERILGAN IJTIMOIIY CHEGIRMALARING TAHLILI. *Integration of Economy and Education in the 21st century*, 2(2), 49-52.
4. Sherali, M. (2024). SOLIQ TO 'LOVCHILARNI RAG 'BATLANTIRISH: O 'ZBEKISTONNING KESHBEK TASHABBUSINING KENG QAMROVLI TAHLILI. *YANGI O'ZBEKISTONDA IJTIMOIIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR*, 2(2), 3-4.
5. Ochilovich, M. M. Ways to Improve the Taxation of Agricultural Producers. *JournalNX*, 129-133.
6. O'RQ-589 sonli Qonun, Soliq kodeksi 2020 yil (yangi tahrir)